

Verslag resultaten
bureauonderzoek

Archeologienota
Dilbeek - Kraaienbroekstraat
(prov. Vlaams-Brabant)

Administratieve gegevens

Projectcode:	2016K100
Wettelijk depot:	D/2016/13.954/09
Erkende archeoloog:	Kristine Magerman 2015/00032
Locatie van het plangebied:	Vlaams-Brabant, Dilbeek Kraaienbroekstraat (figuur 3)
Toponiem:	Kraaienbroek
Bounding box:	punt 1: 142 251,56 m - 172 157,18 m punt 2: 142 375,09 m - 171 919,69 m
Kadastrale ligging plangebied:	Dilbeek 1 ^{ste} afdeling sectie B nr 65 (deel) (figuur 1 en 4)
Begindatum bureauonderzoek:	24/11/2016
Einddatum bureauonderzoek:	25/04/2017
Relevante termen thesauri:	steentijd, neolithicum, metaaltijden, bronstijd, late bronstijd, Romeinse tijd, middeleeuwen, vroege middeleeuwen, volle middeleeuwen, late middeleeuwen, nieuwe tijd, bureaustudie, booronderzoek, veldprospectie, proefsleuven, toevalsvondst
Plan verstoorde zones:	niet van toepassing
Auteurs:	Walter Sevenants & Kristine Magerman

© 2017 Triharch onderzoek & advies bvba

Triharch aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen worden in een geautomatiseerd gegevensbestand, en/of openbaar gemaakt worden in enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopie of enige andere wijze, zonder voorafgaandelijk toestemming van Triharch.

Inhoud

1	Beschrijvend gedeelte	4
1.1	Aanleiding van het onderzoek	4
1.2	Archeologische voorkennis	4
1.3	Onderzoeksopdracht	4
1.3.1	Vraagstelling m.b.t. het plangebied	4
1.3.2	Randvoorwaarden	5
1.3.3	Geplande werken en bodemingrepen	5
1.4	Werkwijze en strategie	7
1.4.1	Motivering van de onderzoeksstrategie, -methoden en -technieken	7
1.4.2	Organisatie van het vooronderzoek	8
1.4.3	Het gebruikte materiaal	8
1.4.4	Motivering eventueel afwijkende methodiek	8
1.4.5	Inbreng van specialisten	8
1.4.6	Algemene wetenschappelijke advisering	8
1.4.7	Selectie inzake informatiebronnen	9
2	Assessmentrapport	9
2.1	Beschrijving van het landschappelijk kader	9
2.1.1	Administratieve & topografische situering	9
2.1.2	Fysisch-geografische situering	13
2.2	Beschrijving van het historisch kader	17
2.2.1	Geschiedkundige bronnen	17
2.2.2	Cartografische & iconografische bronnen	18
2.3	Beschrijving van het archeologisch kader	23
2.4	Visuele terreininspectie	25
2.5	Archeologische verwachting van het plangebied	26
2.6	Zones waar geen archeologisch erfgoed aanwezig is of verwacht wordt	28
2.7	Impact van de geplande bodemingrepen op het potentieel aanwezig archeologisch bodemarchief	28
2.8	Besluit	28
2.9	Samenvatting voor een gespecialiseerd publiek	28
2.10	Samenvatting voor een niet-gespecialiseerd publiek	28
3	Bibliografie	29
3.1	Literatuur	29
3.2	Websites	29
4	Bijlagen	30
4.1	Plannenlijst	30
4.2	Fotolijst	30

1 Beschrijvend gedeelte

1.1 Aanleiding van het onderzoek

Deze archeologienota werd in het kader van het Decreet betreffende het onroerend erfgoed van 12 juli 2013 opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag voor de realisatie van een verkaveling aan de Kraaienbroekstraat te Dilbeek.

Omdat hierbij

- het plangebied NIET volledig in gebied ligt waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt;
- het plangebied NIET in een beschermde archeologische site valt;
- het plangebied NIET in een vastgestelde archeologische zone valt;
- de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft meer dan 3.000 m² bedraagt

is de initiatiefnemer verplicht een bekrachtigde archeologienota bij deze stedenbouwkundige vergunningsaanvraag te voegen.

Deze archeologienota werd opgesteld op basis van de informatie en documentatie zoals aangeleverd door de initiatiefnemer en haar aangestelden, conform Decreet betreffende het onroerend erfgoed van 12 juli 2013.

1.2 Archeologische voorkennis

Niet van toepassing.

1.3 Onderzoeksopdracht

1.3.1 Vraagstelling m.b.t. het plangebied

Het bureauonderzoek heeft tot doel om op basis van bestaande bronnen informatie te verzamelen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site op het terrein, de karakteristieken en bewaringstoestand ervan, de relatie met het landschap, de waarde ervan en de wijze waarop met het terrein moet omgegaan worden bij de geplande bodemingrepen.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld in het bureauonderzoek:

- M.b.t. het landschappelijk kader:
 - Welke informatie kan de landschappelijke context van het plangebied leveren i.f.v. de doelstellingen van het bureauonderzoek, in bijzonder de potentiële aan- of afwezigheid en bewaringstoestand van (een) archeologische site(s) binnen het plangebied?
- M.b.t. het historisch kader:
 - Welke informatie kan de historische context van het plangebied bieden i.f.v. de doelstellingen van het bureauonderzoek, in bijzonder de potentiële aan- of afwezigheid, de karakteristieken, de bewaringstoestand en de waarde van (een) archeologische site(s) binnen het plangebied?
- M.b.t. het archeologisch kader:
 - Welke informatie kan de archeologische context van het plangebied en de ruimere regio bieden i.f.v. de doelstellingen van het bureauonderzoek, in bijzonder de potentiële aan- of afwezigheid, de karakteristieken, de bewaringstoestand, de relatie met het landschap en de waarde van (een) archeologische site(s) binnen het plangebied?
- M.b.t. de formulering van een archeologische verwachting voor het plangebied:

- Zijn er aanwijzingen dat er geen archeologisch erfgoed meer te verwachten valt of dat er geen potentieel tot kennisvermeerdering te verwachten valt binnen (een deel van) het plangebied?
 - Gebieden waar reeds archeologisch onderzoek werd uitgevoerd?
 - Gebieden met uitgegraven en/of sterk verstoorde bodems?
 - Kan dit gebied ruimtelijk (oppervlakte en diepte) afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
- Indien er aanwijzingen zijn voor de mogelijke aanwezigheid van archeologische sites in het plangebied:
 - Kunnen verwachte archeologische sites in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
 - Kunnen de verwachte karakteristieken van elke archeologische site al beschreven worden?
 - Wat is de verwachte bewaringstoestand van elke archeologische site?
 - Wat is de verwachte waarde van elke archeologische site?
- M.b.t. de strategie van het archeologisch vooronderzoek:
 - Is verder vooronderzoek vereist?
 - Zo ja, welke onderzoeksstrategie moet gevolgd worden en wanneer wordt deze best uitgevoerd (o.a. vóór of na de vergunningsaanvraag)?
 - Welk soort archeologienota moet ingediend worden (“uitgesteld archeologisch vooronderzoek”, “geen maatregelen – vrijgave”, “met maatregelen” of een combinatie van deze)?
- M.b.t. de geplande bodemingrepen:
 - Welke bodemingrepen gaan gepaard met dit project?
 - Met betrekking tot de voorbereiding en uitvoering van de werken?
 - Met betrekking tot tijdelijke werkzones?
 - Wat is de potentiële impact van deze bodemingrepen op het archeologisch bodemarchief?
 - Kan de potentiële impact van deze bodemingrepen op het archeologisch bodemarchief vermeden en/of beperkt worden door wijziging van het ontwerp en/of de uitvoeringswijze van de geplande ruimtelijke ontwikkeling (door behoud in situ)?

1.3.2 Randvoorwaarden

Deze archeologienota zal na bekrachtiging, onderdeel uitmaken van de aanvraag voor de stedenbouwkundige vergunning voor de uitvoering van de onder 1.3.3 beschreven werken.

1.3.3 Geplande werken en bodemingrepen

De initiatiefnemer plant een verkaveling van 12 kavels voor ééngezinswoningen. Momenteel is het terrein onbebouwd en in gebruik als akkerland. De verkaveling is opgevat als twee woonerven met telkens 6 woningen rond een doodlopende straat. Het project past zich aan de lichte helling van het terrein aan. Dit wordt dus enkel plaatselijk genivelleerd, waarbij geen grond van buiten het plangebied wordt aangevoerd. Hoogteverschillen worden op eigen terrein opgevangen en er wordt steeds aangesloten op het peil van de aanpalende eigendommen en wegenis. (figuur 1 en 2)

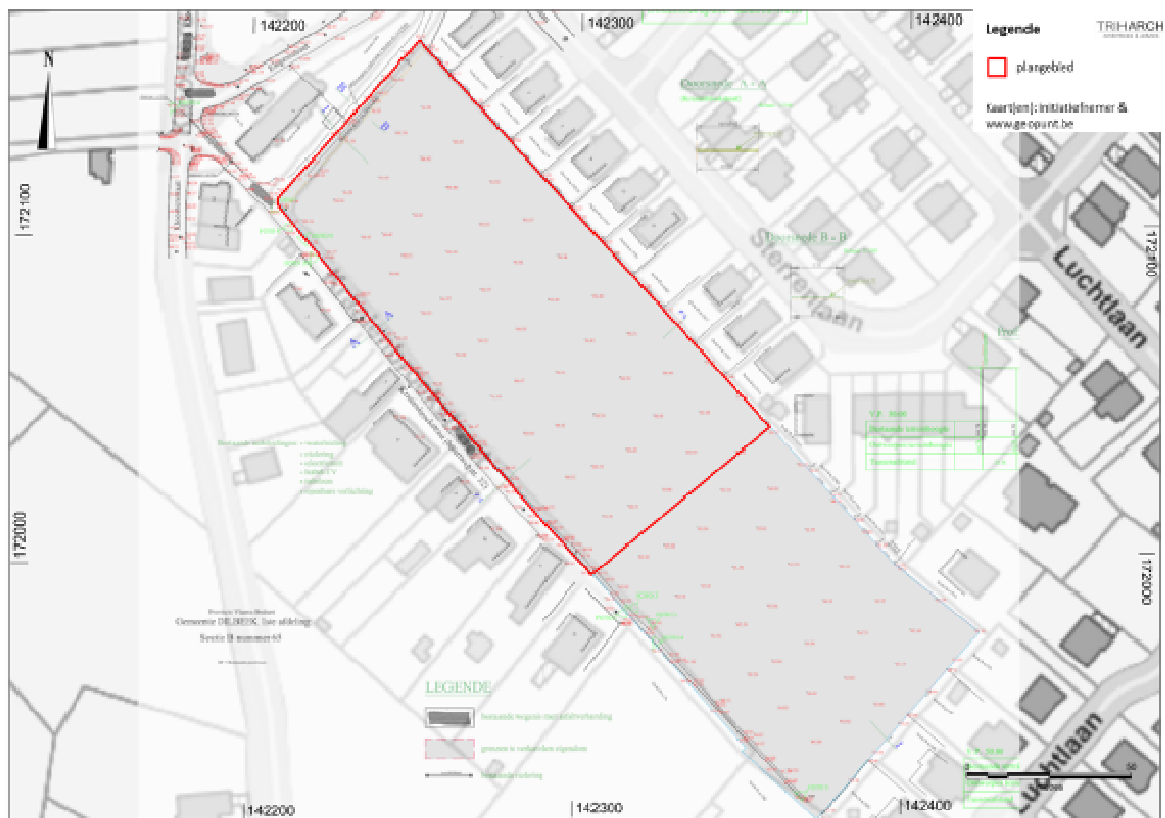
Het kadastraal perceel heeft een oppervlakte van ca. 17.607 m². Het zuidoostelijk deel van het perceel is echter uit de verkaveling gesloten, waardoor het eigenlijk plangebied een oppervlakte heeft van ca. 10.584 m². (figuur 1, 2 en 4)

Het project kent per projectfase volgende bodemingrepen:

Fase 1: aanleg wegenis en nutsvoorzieningen in de verkaveling

- Uitgravingen en aanleg van de wegwijkers

- Uitgravingen en aanvullingen van de sleuven voor de nutsvoorzieningen
- Fase 2: uitvoering van de nieuwbouw
- De funderingen voor de woningen worden uitgegraven en de gebouwen worden opgetrokken.
 - De gebouwen worden aangesloten op de nieuwe wegenis en nutsvoorzieningen.

Figuur 1. Plan 1 Omgevingsplan bestaande toestand. (Bron: uittreksel uit de plannen van de vergunningsaanvraag).

Figuur 2. Plan 2 Omgevingsplan nieuwe toestand. (Bron: uittreksel uit de plannen van de vergunningsaanvraag).

1.4 Werkwijze en strategie

1.4.1 Motivering van de onderzoeksstrategie, -methoden en -technieken

In het bureauonderzoek wordt getracht om op basis van online beschikbare informatiebronnen en een visuele terreininspectie inzicht te verkrijgen in het landschappelijk, historisch en archeologisch kader van het plangebied. Op basis van deze informatie wordt een archeologische verwachting van het plangebied opgesteld en eventueel vervolgonderzoek bepaald.

Er werd gestart met de studie van de online beschikbare informatiebronnen. Vervolgens werd een visuele terreininspectie uitgevoerd om de eerste resultaten van het bureauonderzoek te toetsen en inzicht te krijgen in de actuele toestand van het plangebied. Vervolgens werd het bureauonderzoek afgerond.

Een voldoende gedetailleerde geomorfologische kaart van het plangebied is online niet beschikbaar. Geomorfologische informatie werd wel uit andere bronnen verzameld.

Tot op heden werd door de initiatiefnemer nog geen stabiliteitsonderzoek of milieutechnisch bodemonderzoek uitgevoerd.

Het historisch kaartmateriaal werd vooral bestudeerd om inzicht te krijgen in de evolutie in het grondgebruik, gaande van het eind van de 18de eeuw (Ferraris) tot het begin van de 21ste eeuw (topografische kaarten NGI).

De Centraal Archeologische Inventaris (CAI) werd geraadpleegd om na te gaan of er al archeologische indicatoren en/of archeologische vindplaatsen in en rond het plangebied geïnventariseerd werden. De analyse van de archeologische vindplaatsen uit de omgeving van het plangebied opgenomen in de CAI beperkt zich tot die vindplaatsen die zich binnen een straal van ca. 1.500 m rond het plangebied bevinden. Deze keuze is ingegeven omdat, ten eerste, uit het historisch onderzoek blijkt dat het

gehucht Elegem, waartoe het plangebied behoort, een eigen entiteit zou geweest zijn in de middeleeuwen, dat oorspronkelijk deel uitmaakte van de moederparochie Sint-Jans-Molenbeek en pas vanaf eind 18de eeuw van Dilbeek (zie 2.2.1), en ten tweede, de gekende vindplaatsen binnen deze perimeter voldoende informatie verschaffen over het archeologisch potentieel van het plangebied.

Op basis van het bureauonderzoek is duidelijk dat dit gebied moet beschouwd worden als een zone met een lage densiteit aan bebouwing in het verleden (zie 2.2.2). Verder archiefonderzoek (in de zin van verder gedetailleerd onderzoek van niet online beschikbare informatiebronnen) werd dan ook niet noodzakelijk geacht.

1.4.2 Organisatie van het vooronderzoek

Het bureauonderzoek en het opstellen van de archeologienota werden uitgevoerd door Walter Sevenants (veldwerkleider) en Kristine Magerman (erkende archeoloog).

Naast het bureauonderzoek werd op 10 november 2016 een visuele terreininspectie uitgevoerd door Walter Sevenants.

1.4.3 Het gebruikte materiaal

Voor dit bureauonderzoek werd beroep gedaan op online raadpleegbare informatiebronnen, informatie verkregen van de initiatiefnemer van de geplande bouwwerken en de informatie vergaard tijdens de visuele terreininspectie.

Voor de beschrijving van het historisch kader op basis van geschiedkundige bronnen werd gebruik gemaakt van online beschikbare informatie. Soms zijn hierin echter geen bronverwijzingen opgenomen, waardoor de informatie met enige historische kritiek moet benaderd worden. De voor deze archeologienota relevante informatie werd getoetst aan de informatie beschikbaar in de Inventaris Onroerend Erfgoed.¹

Voor de productie van de kaarten die specifiek voor dit bureauonderzoek werden aangemaakt, werd gebruik gemaakt van MAPINFO Pro 15.0.

1.4.4 Motivering eventueel afwijkende methodiek

Niet van toepassing.

1.4.5 Inbreng van specialisten

Met betrekking tot een veldslag die in 1334 in de omgeving van het plangebied zou hebben plaatsgevonden (zie 2.2.2), werd advies gevraagd aan:

- Edgard Van Droogenbroeck, secretaris van de Bodegemse Kulturele Werkgemeenschap
- Hubert Lardinois, Ir. Attaché-Geograaf – Bibliothecaris van het Nationaal geografisch Instituut in Brussel
- Anne Godfroid, Diensthoofd van het documentatiecentrum van het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis in Brussel.

1.4.6 Algemene wetenschappelijke advisering

Niet van toepassing.

¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2016: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121981> (geraadpleegd op 8 december 2016)

1.4.7 Selectie inzake informatiebronnen

Zie 1.4.1 en 1.4.3.

2 Assessmentrapport

2.1 Beschrijving van het landschappelijk kader

2.1.1 Administratieve & topografische situering

De gemeente Dilbeek is gelegen in de provincie Vlaams-Brabant, net ten westen van Brussel. Het plangebied ligt in het gehucht Elegem, op ca. 1.500 m ten noorden van de Sint-Ambrosiuskerk van Dilbeek, en wordt omgeven door de Elegemstraat, Sterrenlaan, Luchtlaan en Kraaienbroekstraat. (figuur 3)

Het plangebied beslaat een deel van het kadastraal perceel Dilbeek 1ste afdeling, Sectie B, nr 65. (figuur 4)

De bodemgebrukskaart (2001) geeft aan dat het plangebied in gebruik is voor akkerbouw. (figuur 5)
Dit is ook duidelijk op de kleinschalige luchtfoto's van 1971 (zomer), 1979-1990 (zomer), en de middenschale luchtfoto's van 2015 (zomer) en 2015 (winter). (figuur 6, 7, 8 en 9)

Figuur 3. Plan 3 Topografische kaart van België (2017) met aanduiding van het plangebied. (Bron: www.geopunt.be)

Figuur 4. Plan 4 Kadasterplan met afbakening van het plangebied. (Bron: www.geopunt.be)

Figuur 5. Plan 5 Bodemgebruikskaart (2001) met projectie van het plangebied (bron: www.geopunt.be).

Figuur 6. Plan 6 Kleinschalige luchtfoto van 1971 (zomer) met projectie van het plangebied (bron: www.geopunt.be)

Figuur 7. Plan 7 Kleinschalige luchtfoto van 1979-1990 (zomer) met projectie van het plangebied (bron: www.geopunt.be)

Figuur 8. Plan 8 Middenschalige luchtfoto van 2015 (zomer) met projectie van het plangebied (bron: www.geopunt.be)

Figuur 9. Plan 9 Middenschalige luchtfoto van 2015 (winter) met projectie van het plangebied (bron: www.geopunt.be)

2.1.2 Fysisch-geografische situering

Het plangebied bevindt zich volgens de tertiair geologische kaart in een gebied gekarteerd als de *Formatie van Lede*, hoofdzakelijk voorkomend ten westen van de Zenne. Deze formatie dateert uit het (midden-)Lutetiaan (46,7 – 41 Ma). Het is een mariene lithostratigrafische eenheid die bestaat uit kalk- en glauconiethoudend fijn zand, afgezet in een kalm, ondiep marien tot kustnabij milieu met een stroming vanuit de oostkust van Groot-Brittannië. Doorgaans komen in deze formatie drie banken zandige kalksteen of kalkzandsteen voor: de Balegemse steen.² (figuur 10)

Volgens de quartair geologische kaart bevindt het plangebied zich in een gebied waar eolische afzettingen (silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) of mogelijk Vroeg-Holoceen en/of hellingsafzettingen van het Quartair voorkomen (profieltype 2).³ (figuur 11)

Op het terreinmodel van het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (figuur 12) zien we dat het plangebied net op de waterscheidingslijn ligt van het Denderbekken (west) en het Dijlebekken (oost). Een noordwest-zuidoost georiënteerde terreindoorsnede van het plangebied toont aan dat de noordwestelijke helft van het plangebied vlak is. De zuidoostelijke helft van het plangebied helt licht af in zuidoostelijke richting. (figuur 13)

Het plangebied ligt hydrografisch op de waterscheidingslijn tussen het Dender- en Dijlebekken. De zuidoostelijke helling, waarvan een deel hoort tot het plangebied, watert af via de Elegembeek. (figuur 12)

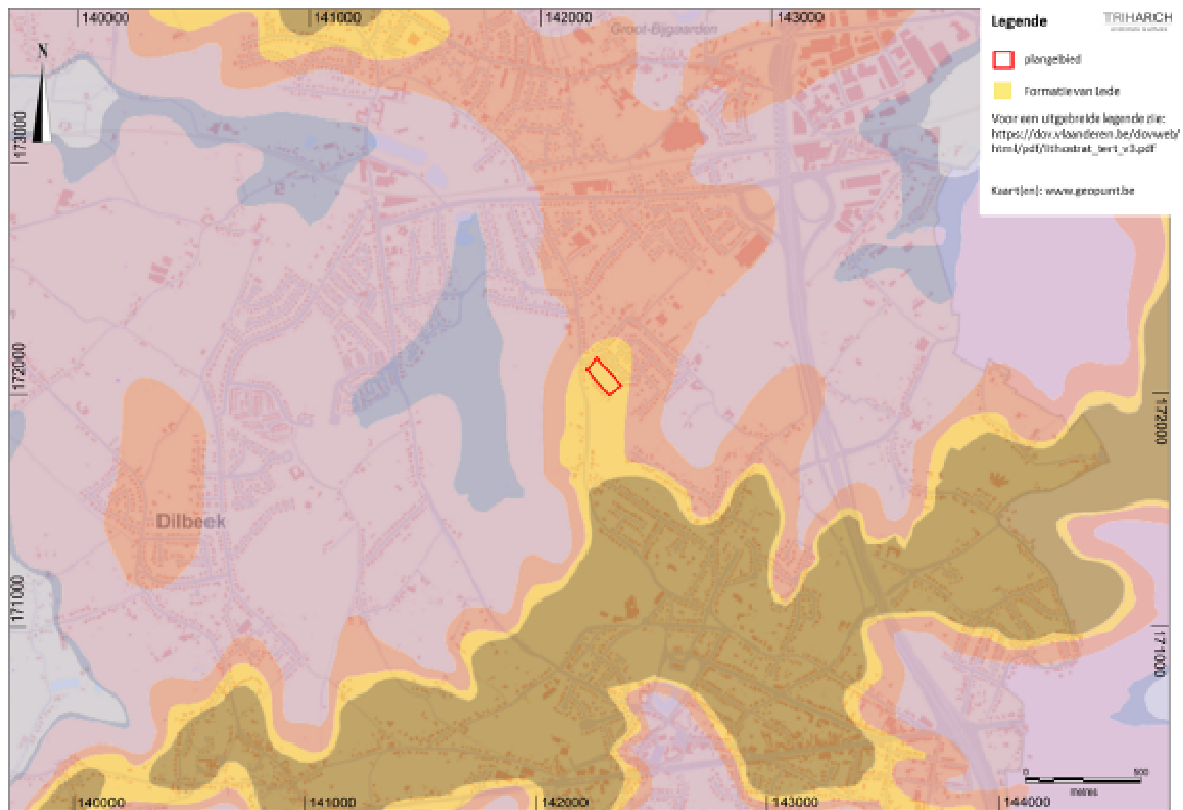
Het plangebied ligt volgens de Bodemkaart van België in een gebied dat gekarteerd staat als een leembodem met textuur B-horizont (Aba1). De bodemserie Aba is ontwikkeld in het Pleistocene loess-dek en vertoont onder de A-horizont een aan klei en sesquioxiden aangerijkte textuur B horizont. De bouwvoor is een donkerbruin, homogeen humushoudend leem. De Bt is bruin zwaar leem (gemiddelde 20% klei) met meestal goed ontwikkelde polyedrische structuur en kleihuidjes (coatings). Naar onder toe neemt het kleigehalte sterk af en verdwijnt de structuur geleidelijk terwijl de kleur geelbruin wordt. Bij de substraatseries begint een steenachtig zand-, klei- of klei-zandsubstraat op geringe of matige diepte. Het plangebied ligt dan ook in de Leemstreek.⁴ (figuur 14)

De bodemerosiekaart (2016) geeft ter hoogte van het plangebied aan dat dit terrein een laag (geel) potentieel voor bodemerosie heeft. Voor omliggende percelen varieert de potentiële bodemerosie sterk, van zeer hoog (paars) tot zeer laag (groen). (figuur 15)

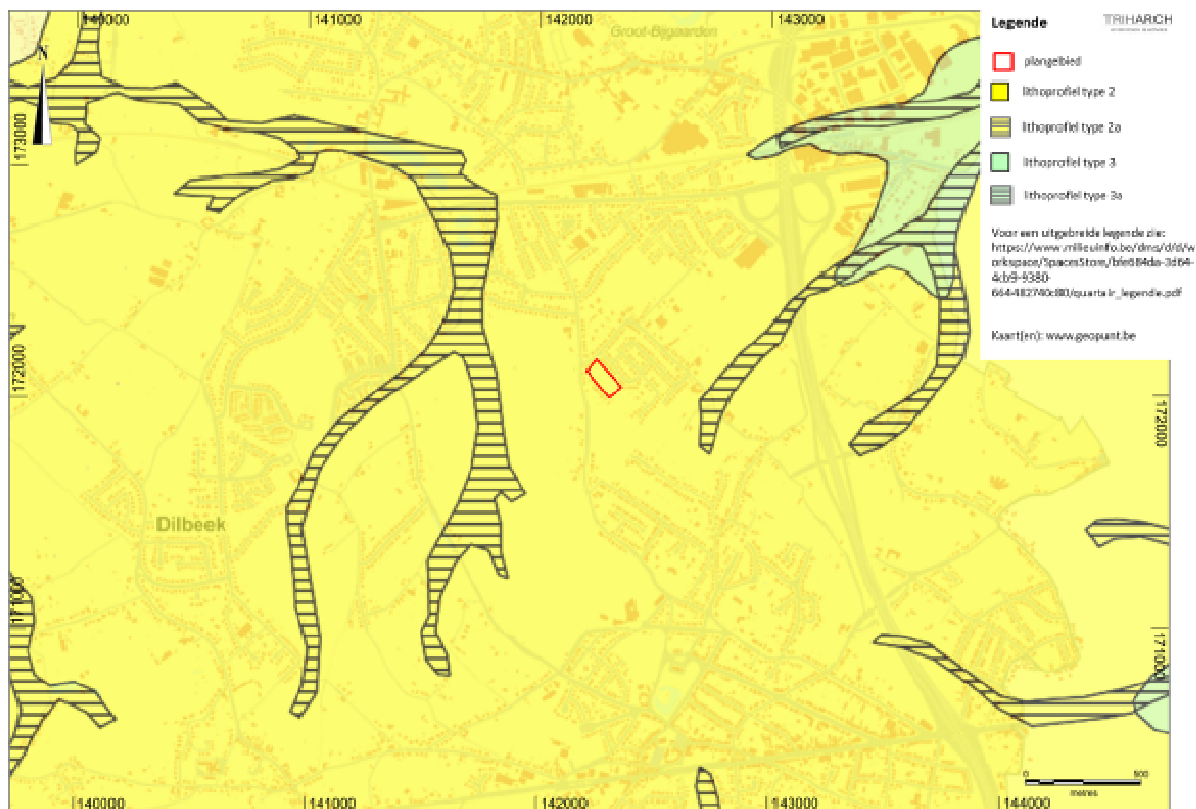
² Borremans 2015, p.136, 141-143.

³ <https://www.milieuinfo.be/dms/d/a/workspace/SpacesStore/e6735d9a-df8d-4b10-8ffe-df061de90ecd/21.png>

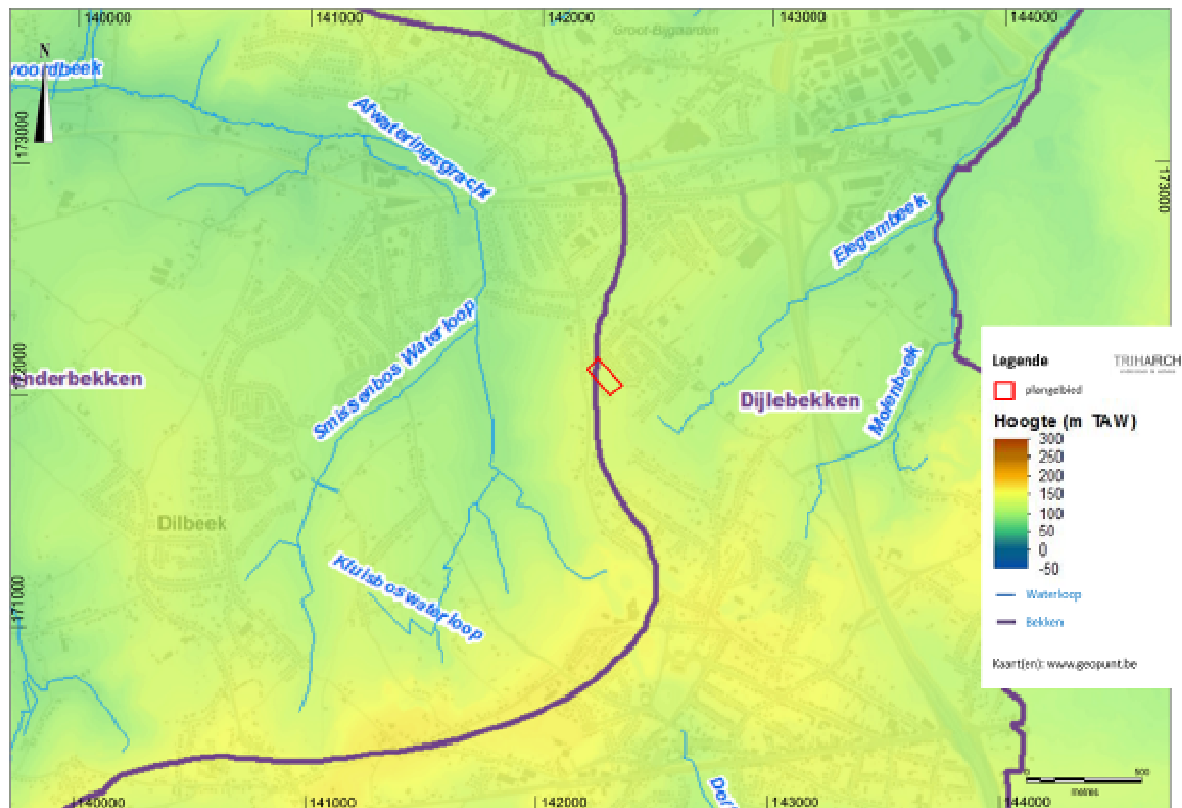
⁴ Borremans, 2015, p.247-248.

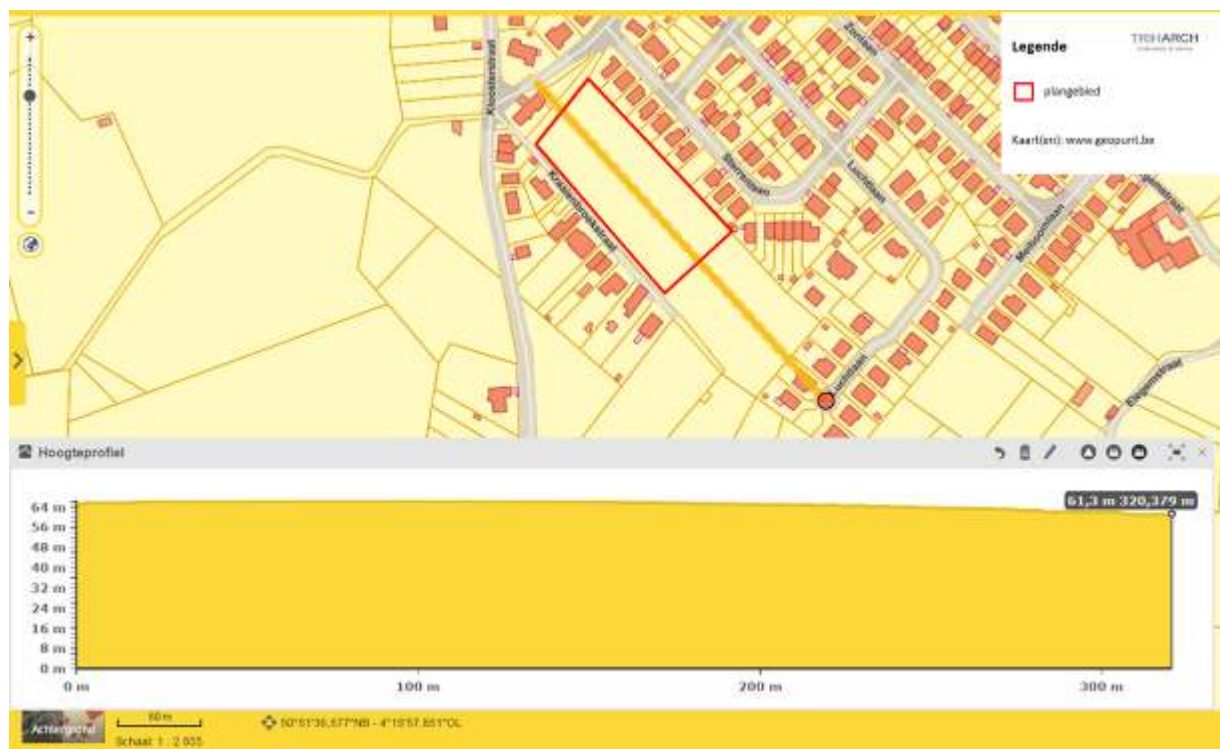
Figuur 10. Plan 10 Tertiair geologische kaart met projectie van het plangebied (bron: www.geopunt.be).

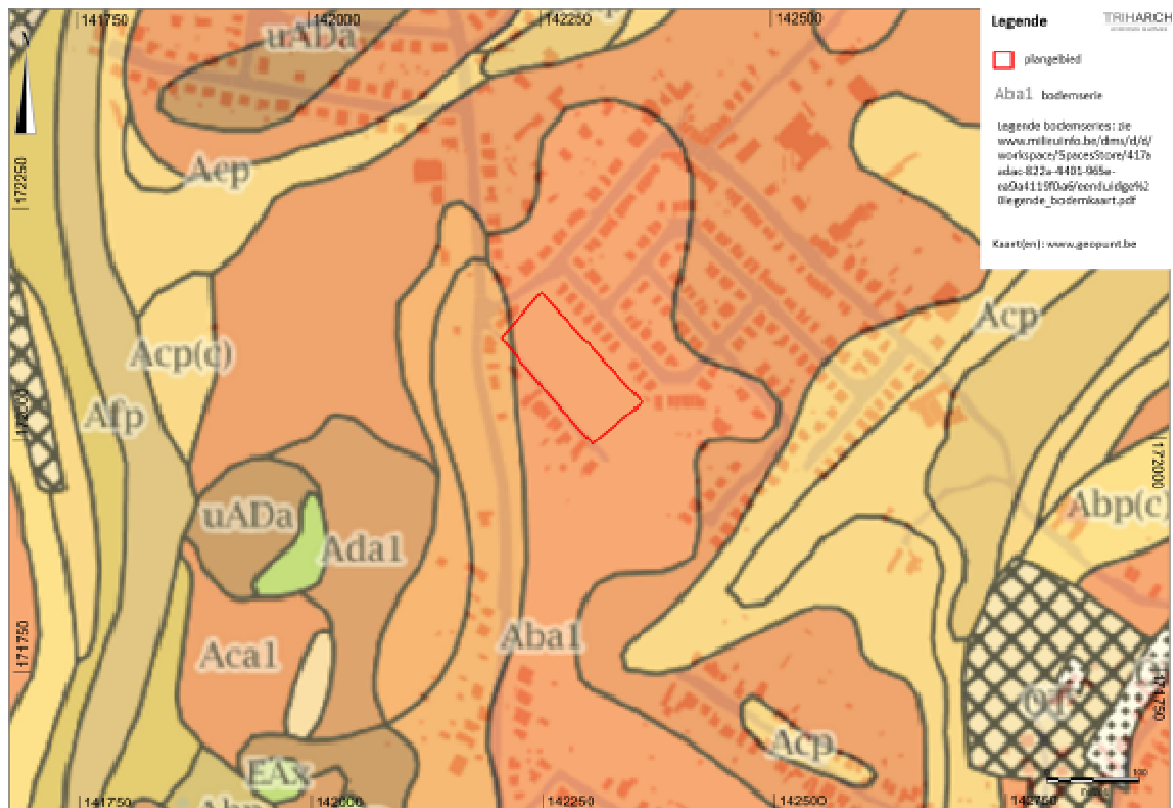
Figuur 11. Plan 11 Quartair geologische en hydrologische kaart met projectie van het plangebied (bron: www.geopunt.be).

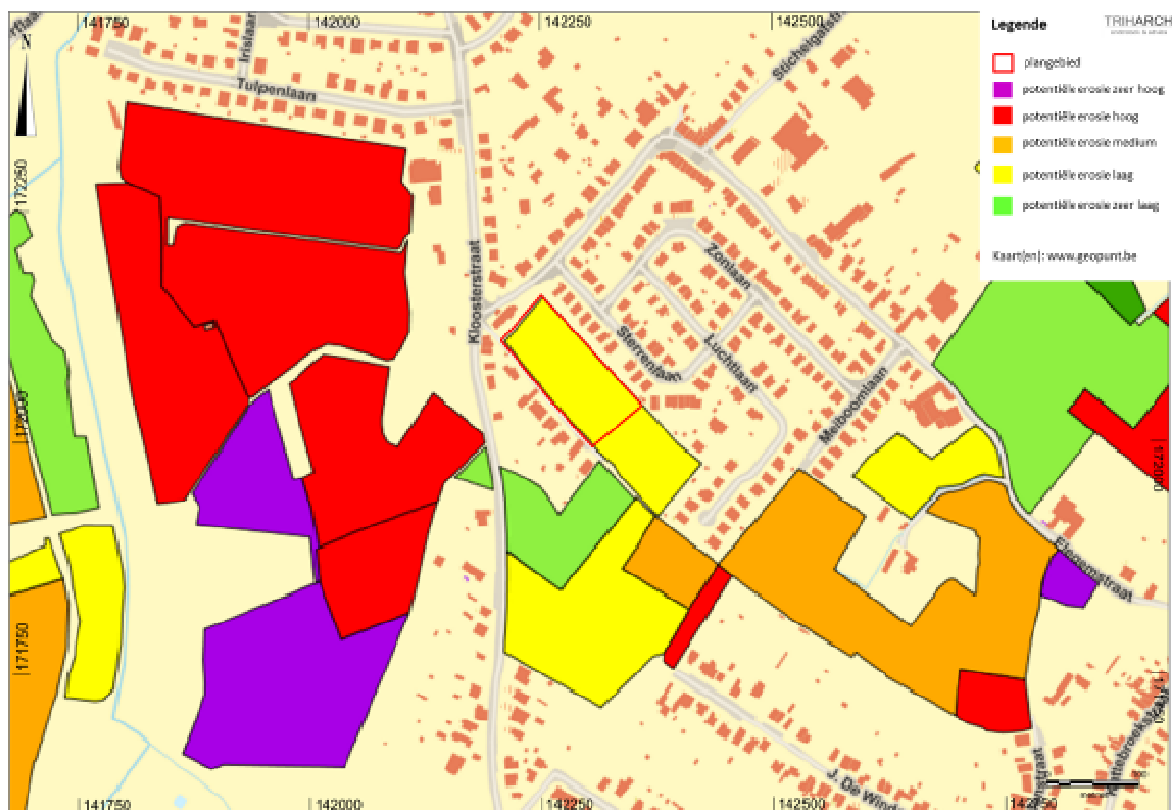
Figuur 12. Plan 12 Digitaal HoogteModel (terreinmodel) en Hydrologische kaart met projectie van het plangebied (bron: www.geopunt.be)

Figuur 13. Plan 13 West-oost georiënteerde terreindoorsnede van het plangebied (bron: www.geopunt.be).

Figuur 14. Plan 14 Bodemkaart van België met projectie van het plangebied. (bron: www.geopunt.be)

Figuur 15. Plan 15 Potentiële bodemerosie (2016) met projectie van het plangebied (bron: www.geopunt.be).

2.2 Beschrijving van het historisch kader

2.2.1 Geschiedkundige bronnen

Het plangebied ligt in het gehucht Elegem, van de gemeente Dilbeek. Dit gehucht maakte volgens Verbesselt deel uit van de moederparochie Sint-Jans-Molenbeek (een situatie die opgaat tot vóór de 11de – 12de eeuw) en werd pas in 1715 bij Dilbeek gevoegd. Centrum van dit gehucht was het *Hof van Elegem*, gelegen langs de Elegembeek, op ca. 300 m ten oosten van het plangebied. De verdere bebouwing lag ten westen van dit hof, langsheen de huidige Elegemstraat en Kraaienbroekstraat, wat dus het plangebied omsluit.⁵ (Zie ook figuur 16 t.e.m. 19) Het Hof van Elegem is een historische 18de eeuwse gesloten hoeve. Dit hof is volgens Lindemans gegroeid uit een Frankische nederzetting, “*Elingaheim*” genoemd. Plaatsnamen op ‘-gem’ (en afgeleiden) - zoals *Elegem* – kunnen namelijk wijzen op (landbouw)nederzettingen die ontstaan zijn in de vroege middeleeuwen (5de – 10de eeuw).

Figuur 16. Het Hof van Elegem, Dilbeek.

(foto <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/38946/beelden>)

Het wapenschild boven de deur van het boerenhuis verwijst naar abdis Maria Anna Philippina d’Ennetieres de la Plaigne (1735-1761) van de abdij van Groot-Bijgaarden, dat dit hof in de 18de eeuw in bezit had. Lindemans beschrijft echter de verschillende pachters die de hoeve pachten vanaf 1402.⁶

⁵ Verbesselt 1965, deel VI, p. 270-271.

⁶ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/38946>

2.2.2 Cartografische & iconografische bronnen

Op de kaart van Ferraris (1771-1778) ligt het plangebied in het gehucht Elegem (*hameau Eleghem*), omsloten door de huidige Elegem- en Kraaienbroekstraat. Aan de buitenzijde van deze straten ligt de bewoning. De zuidoostzijde van het blok waarin het plangebied ligt, wordt afgesloten door een voetweg. Het kruispunt van de Elegemstraat en de Kraaienbroekstraat wordt gevormd door een kleine dries, waarin een gebouw staat. Het plangebied bevindt zich net ten zuidoosten van dit kruispunt of dries. (figuur 17)

Een zelfde situatie is afgebeeld op de Atlas der Buurtwegen (1842), de kaart van Vandermaelen (1846-1854), de kaart van Popp (1842-1879), en de topografische kaarten van België (1860-1871), (1881-1904) en (1883-1939). (figuur 18 t.e.m. 24).

Op de topografische kaart van België van (1881-1904) staat net ten zuidoosten van het plangebied een symbool afgebeeld dat op die plaats een militair treffen heeft plaats gevonden, meer bepaald in 1334. (figuur 22) Marc Brion, erfgoedconsulent van het Agentschap Onroerend Erfgoed, verwees naar de publicatie *Fastes Militaires*⁷. Daarin is sprake van een treffen tussen een vijfhonderdtal Vlaamse ruiters en een Brussels (Brabants) leger in 1334 “*jusqu’à une lieue de Bruxelles*”. Navraag bij het Nationaal Geografisch Instituut welke bronnen gebruikt werden voor de lokalisering van dit treffen bij de opmaak van deze kaarten, leverden een negatief antwoord. Het N.G.I. beschikt namelijk niet meer over de documenten van de voorbereiding van deze kaartuitgaven en ze konden dan ook niet meer verklaren waarom het symbool net op die plaats was aangebracht. De vraag werd echter doorgezet naar het documentatiecentrum van het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis in Brussel. Ook daar kon men niet meer informatie verschaffen. Ook navraag bij de Bodegemse Kulturele Werkgemeenschap leverde geen extra informatie op.

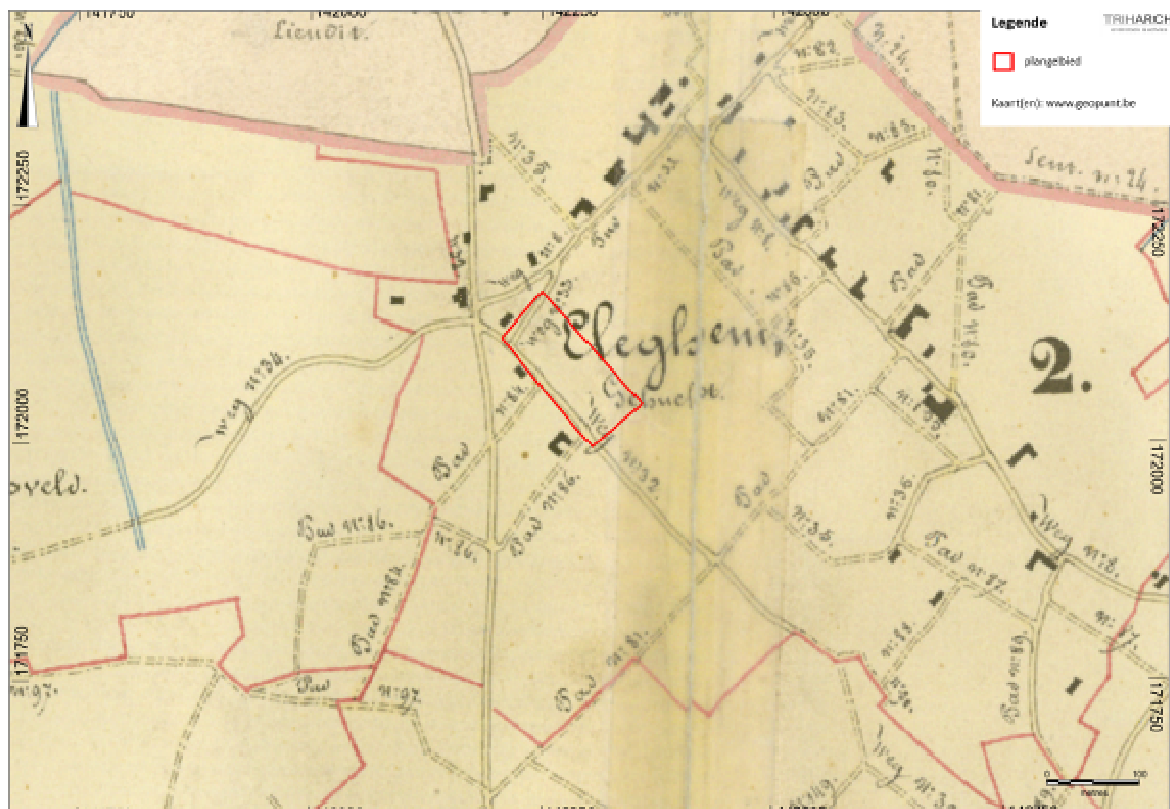
Op basis hiervan moeten we besluiten dat er momenteel geen informatiebronnen meer gekend zijn die staven dat het militair treffen net op deze locatie op de topografische kaart heeft plaatsgevonden.

De topografische kaarten van België (1952-1969) en (1961-1989) geven weer dat een groot deel van het gebied tussen de Elegemstraat en de Kraaienbroekstraat verkaveld werd. (figuur 24 en 25)

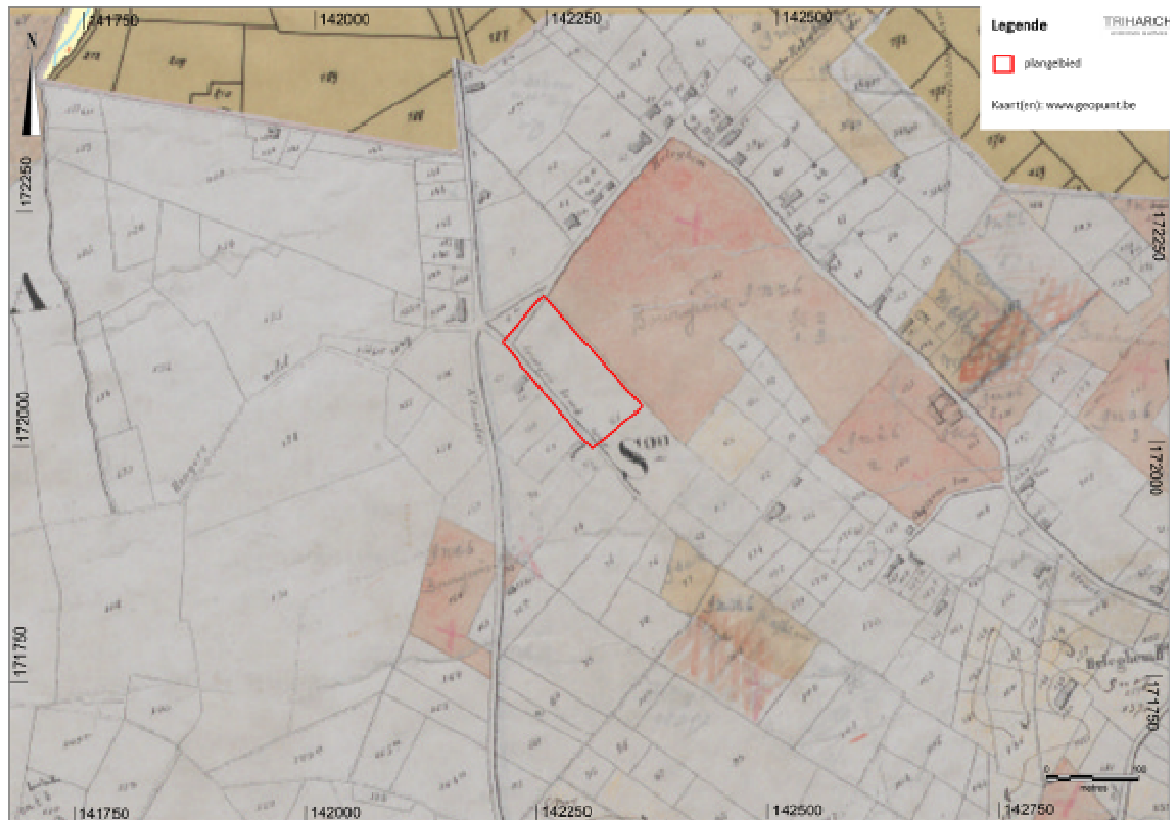
⁷ FASTES 1835.

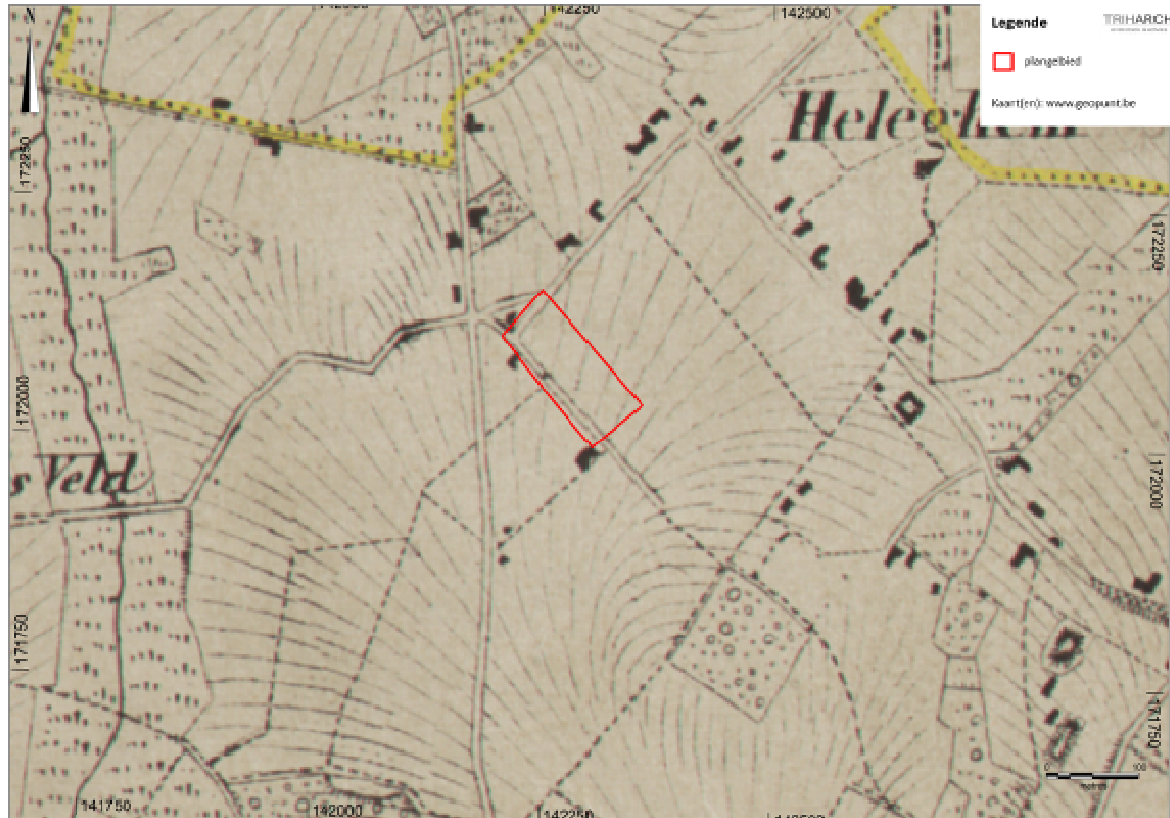
Figuur 17. Plan 16 Kaart van Ferraris (1771-1778) met projectie van het plangebied (bron: www.geopunt.be)

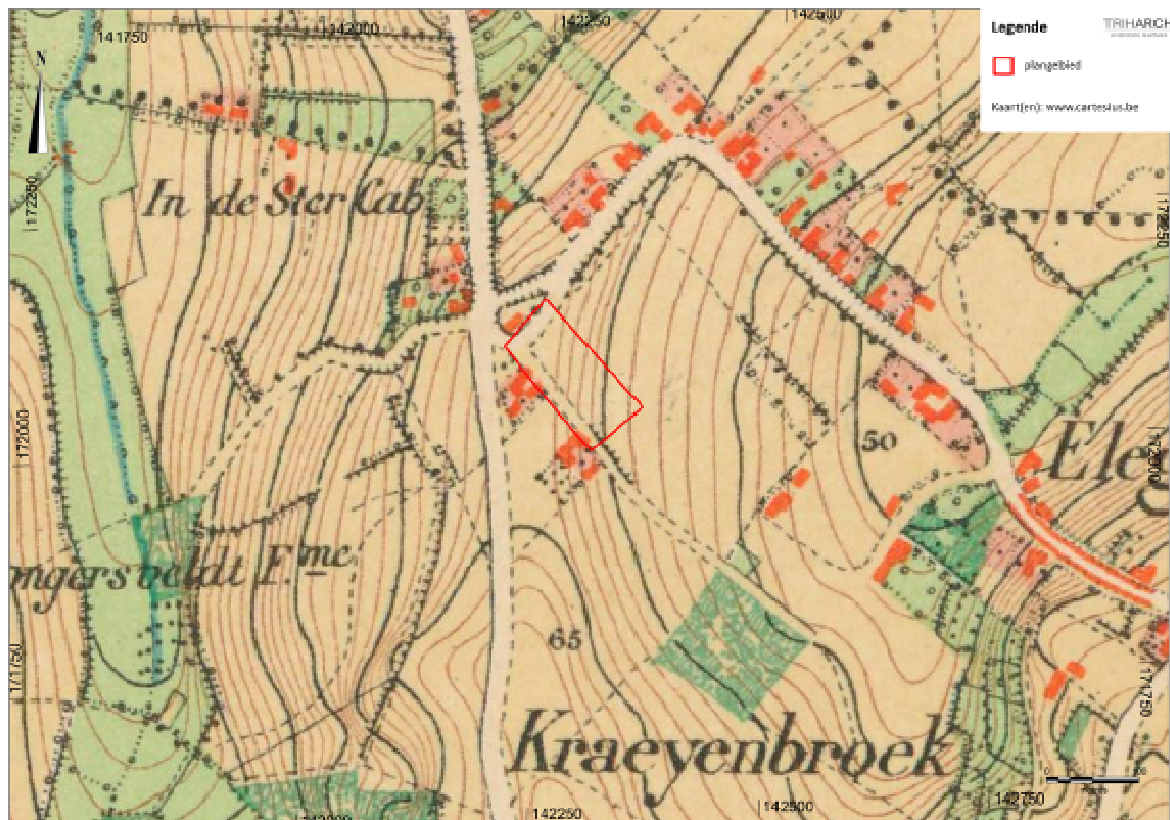
Figuur 18. Plan 17 Atlas der Buurtwegen (1841) met projectie van het plangebied (bron: www.geopunt.be)

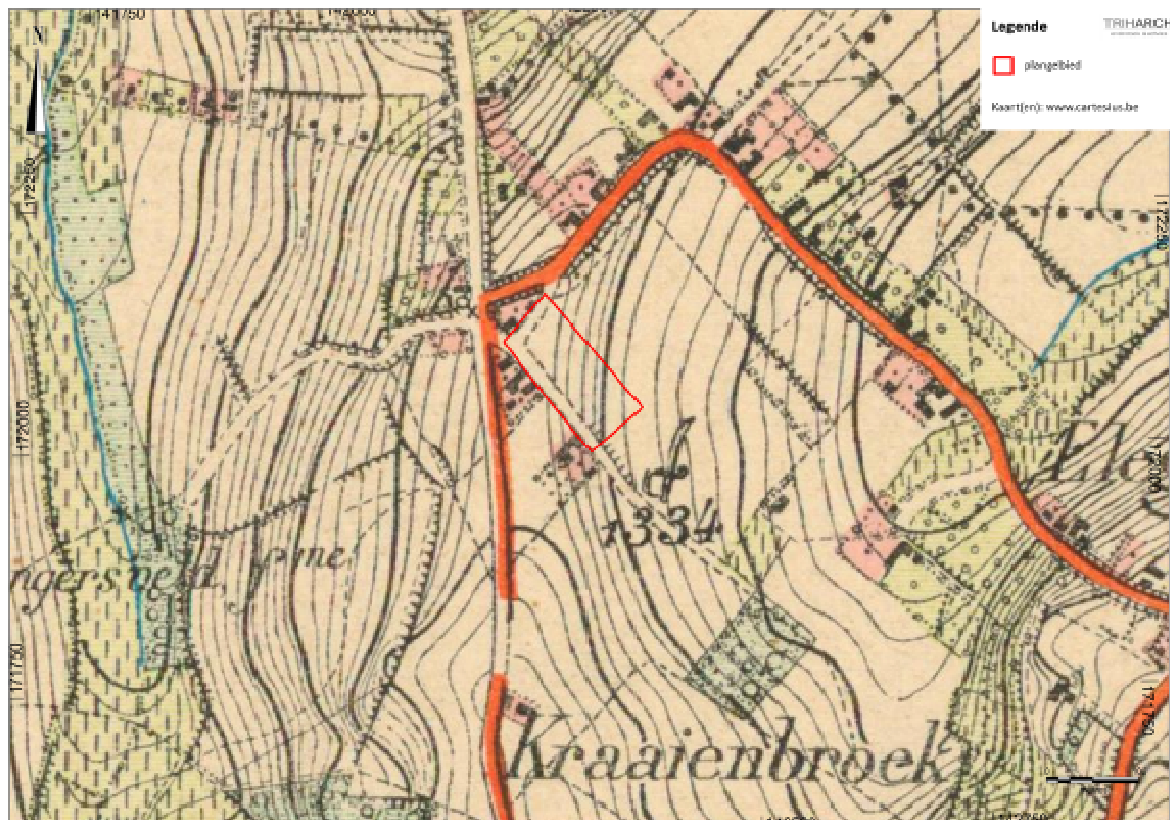
Figuur 19. Plan 18 Kaart van Popp (1842-1879) met projectie van het plangebied (bron: www.geopunt.be)

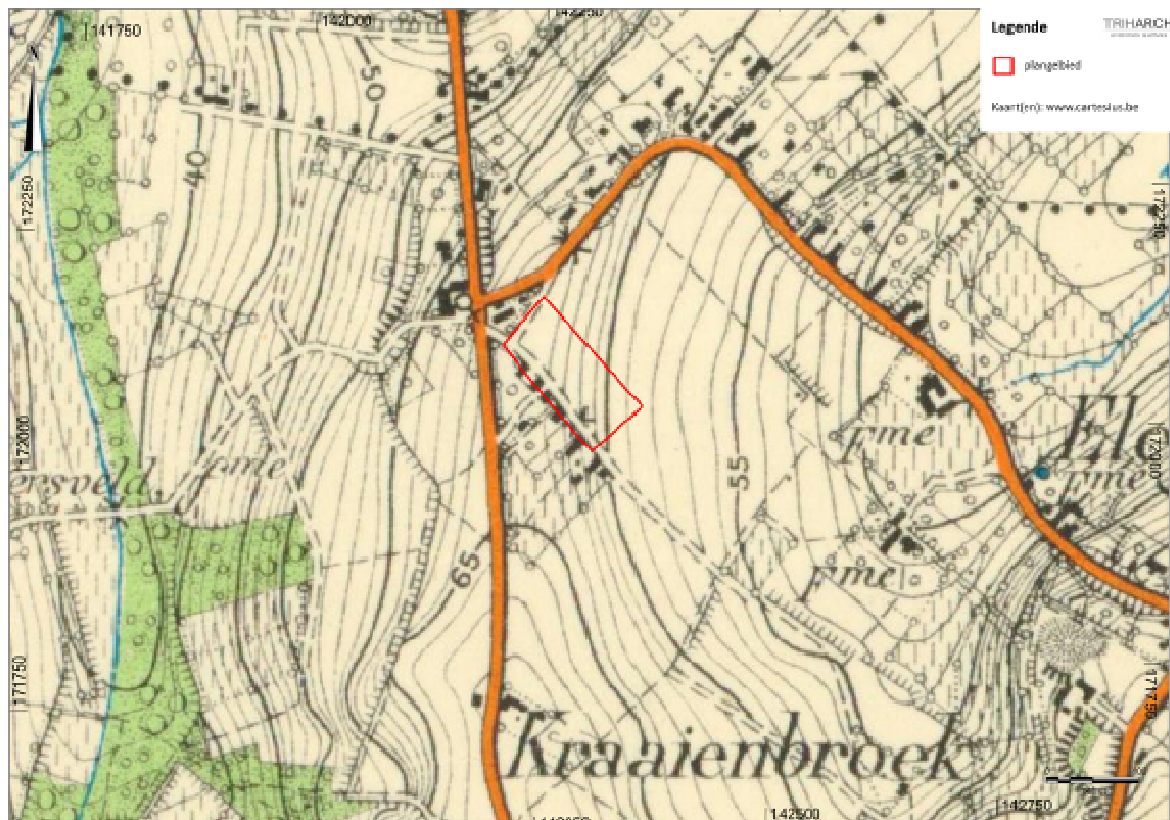
Figuur 20. Plan 19 Kaart van Vander Maelen (1846-1854) met projectie van het plangebied (bron: www.geopunt.be)

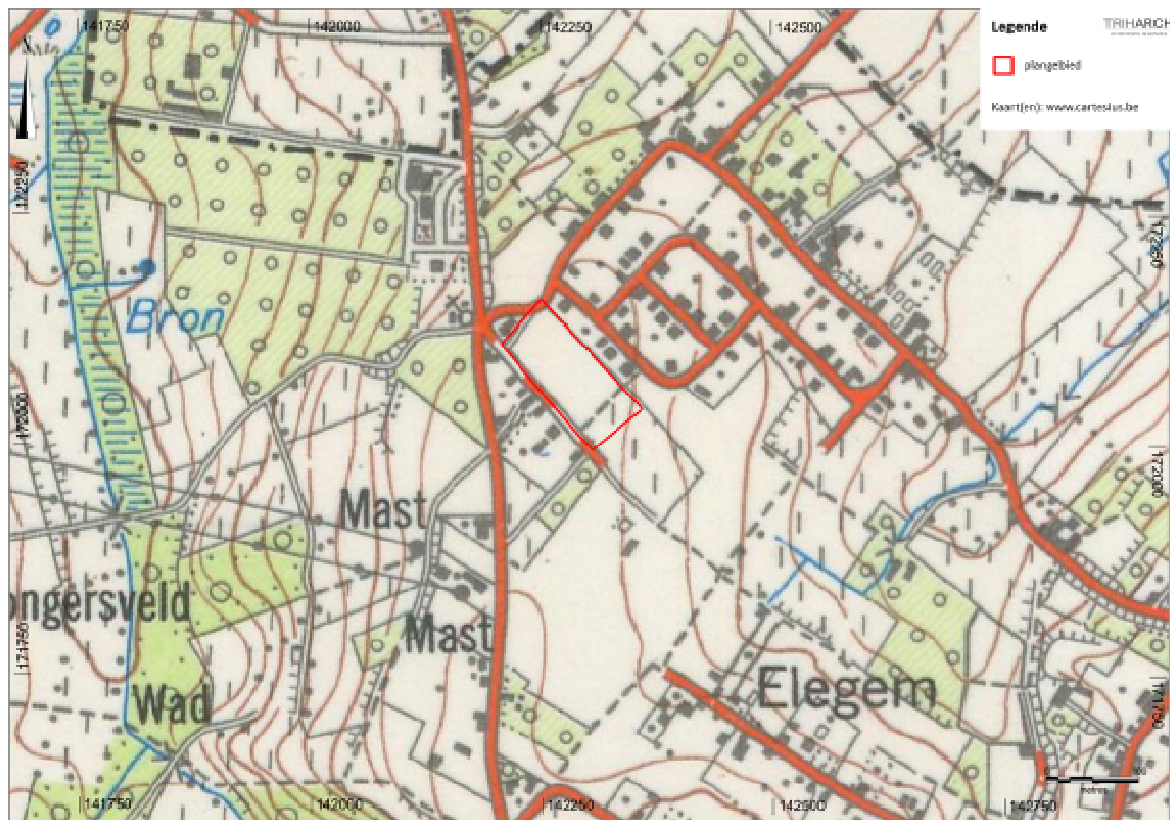
Figuur 21. Plan 20 Topografische kaart van België (1860-1871) met projectie van het plangebied (bron: www.cartesius.be)

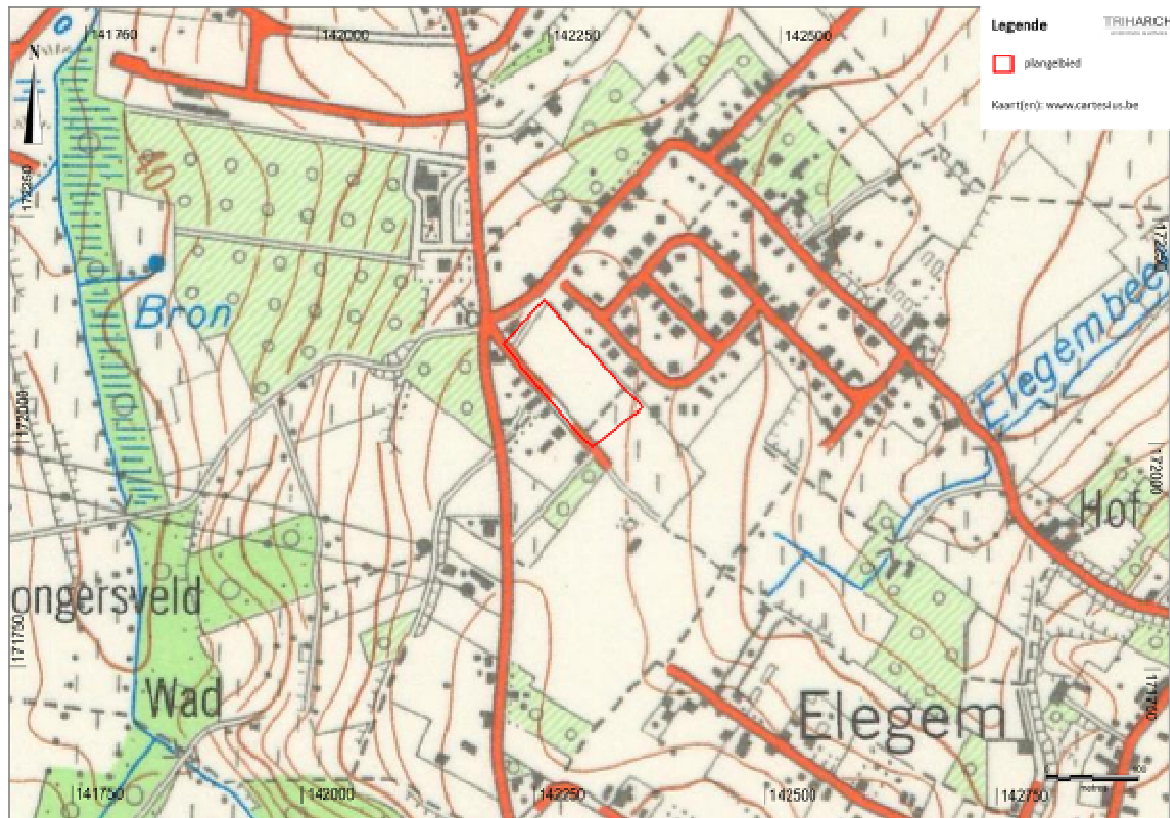
Figuur 22. Plan 21 Topografische kaart van België (1881-1904) met projectie van het plangebied (bron: www.cartesius.be)

Figuur 23. Plan 22 Topografische kaart van België (1883-1939) met projectie van het plangebied (bron: www.cartesius.be)

Figuur 24. Plan 23 Topografische kaart van België (1952-1969) met projectie van het plangebied (bron: www.cartesius.be)

Figuur 25. Plan 24 Topografische kaart van België (1961-1989) met projectie van het plangebied (bron: www.cartesius.be)

2.3 Beschrijving van het archeologisch kader

In de Centraal Archeologische Inventaris (CAI) staan geen vindplaatsen noch indicatoren geregistreerd binnen de perimeter van het plangebied. (figuur 26)

In de CAI staan 14 vindplaatsen geregistreerd binnen een perimeter van ca. 1.500 m rond het plangebied. (figuur 26)

Alle vindplaatsen zijn voldoende nauwkeurig gelokaliseerd en beschreven om deze te evalueren in functie van een archeologische verwachting voor het plangebied.

De oudste archeologische relictten tot nu toe aangetroffen zijn lithische artefacten uit de steentijd:

- een geretoucheerd fragment van een fragment van een corticale kling uit het jong paleolithicum en een gepolijste bijl uit het neolithicum (ID 20207);
- een silex pijlpunt uit het neolithicum of de bronstijd (ID 1866)

Deze artefacten werden aangetroffen bij proefsleufonderzoek en opgravingen, en bevonden zich blijkbaar niet in situ.

Uit de metaaltijden (2.000 – 57 v.Chr.) zijn tot op vandaag twee vindplaatsen gekend:

- een drietal kuilen en aardewerkfragmenten uit de ijzertijd (ID 1866);
- een wandfragment handgevormd aardewerk (geen grondsporen) (ID 206936).

Op ca. 1.250m ten westen van het plangebied werden verschillende archeologische resten uit de Romeinse tijd (57 v.Chr. – 406 na Chr.) aangetroffen:

- een vrijwel volledig, ca. 5,5 ha groot villadomein werd in 2015 opgegraven op het Wolsemveld. Het villaterrein was volledig omsloten door een gracht. Een palissade sloot het

residentieel deel van het domein (de *pars urbana*) af van het landbouweconomische deel (de *pars rustica*). Geordend over het villaterrein lagen gebouwen, opgetrokken in steen en/of hout, o.a. het villa-hoofdgebouw, een badgebouw, en tal van nutsgebouwen. De occupatie dateert vanaf het begin van onze jaartelling tot minsten het einde van de 2de eeuw na Chr. (ID 20207)

- Ca. 500m ten zuiden van het villadomein (ID 20207) waren een paar jaar voordien kuilen, een pakket van dakpanfragmenten en aardewerk uit de Romeinse tijd aangetroffen. Het is echter niet duidelijk wat de juiste aard is van deze vindplaats en wat de relatie is tot het villadomein. (ID 1866)
- In 2015 werden, net ten zuiden van het villadomein door een proefsleuvenonderzoek drie, mogelijk vier brandrestengraven aangetroffen. Waarschijnlijk werd hierbij het grafveld behorende tot het villadomein (ID 20207) aangesneden. (ID 210190)
- Bij een proefsleuvenonderzoek in 2014 werd een Romeinse fibula gevonden. (ID 208411)

Het villadomein van het Wolsemveld (ID 20207) lijkt samen met het bijhorend grafveld (ID 210190) en off-site fenomenen (ID 1866) tot één grote cluster van Romeinse vindplaatsen te behoren op de zuidoostelijke helling aan de linkerkzijde van de Smissenboswaterloop. Op zich een geprefereerde locatie voor dergelijke villadomeinen uit de Romeinse tijd. De regio ten zuidoosten van Asse behoort in de Romeinse tijd tot het gebied waar zogenaamde villa-domeinen (grote landbouwexploitaties) voorkwamen. Naast het villadomein op het Wolsemveld zelf (ID 20207), werden op o.a. op volgende locaties Romeinse villadomeinen archeologisch vastgesteld: Jette-Bosstraat, Wemmel-Kerkhofsveld en Strombeek-Bever.⁸

Figuur 26. Plan 25 Archeologische vindplaatsen in de omgeving van het plangebied (bron: www.geo.onroerenderfgoed.be)

⁸ MAGERMAN 2016

Uit de vroege middeleeuwen (5de – 9de eeuw) zijn tot op heden nog geen archeologische vindplaatsen geregistreerd in de omgeving van het plangebied.

De Sint-Wivina-abdij (ID 6060) en de Sint-Egidiuskerk (ID 2621), beide op het grondgebied van deelgemeente Groot-Bijgaarden gelegen, zouden opklimmen tot de volle middeleeuwen (10de – 12de eeuw).

Op basis van bureaustudies kon aangetoond worden dat volgende sites minstens tot de late middeleeuwen (13de – 15de eeuw) opklimmen:

- Sint-Ambrosiuskerk van Dilbeek (ID 10062);
- Sint-Alenatoren (ID 3073), mogelijk een motte-versterking;
- Hof ter Smissen (of Hof te Ronnenbos (ID 10053), een pachthoeve van de abdij van Bijgaarden;
- Hof te Hongersveld (ID 10054), een aanhorigheid van de abdij van Bijgaarden;
- Hof te Elegem (ID 10058), zie 2.2.1;
- De watermolen van de abdij van Bijgaarden (ID 10059);
- Pelgrom de Bigard kasteel (ID 10043), een ingemotte donjon en kasteel van de heren van Bijgaarden.

CAI ID		Archeologische periode								
		steentijd			metaaltijden		Romeinse tijd	middeleeuwen		
		paleol.	mesol.	neol.	bronstijd	ijzertijd		vroege me	volle me	late me
		1.300.000 - 12.000 jaar geleden	9.500 - 4.000 jaar geleden	9.500 - 4.000 jaar geleden	2.000 - 800 v.Chr.	800 - 57 v.Chr.	57 v. Chr. - 406 na Chr.	V - IX	X - XII	XIII - XV
20207	Wolsemveld zone 3 deel 3	lith.mat.		lith.mat.			villadomein			
1866	Wolsemveld I			lith.mat.		3-tal kuilen + aardewerk	kuilen & greppels			
206936	Stichelgatsstraat				aardewerk					
210190	Zuurweidestraat						begraving			
208411							fibula			
6060	Sint-Wivina-abdij								klooster	
2621	Sint-Egidiuskerk								kerk	
10062	Sint-Ambrosiuskerk									kerk
3073	Sint-Alenatoren									motte
10053	Hof ter Smissen = Hof te Ronnenbos									hoeve
10054	Hof te Hongersveld									hoeve
10058	Hof te Elegem									hoeve
10059	Watermolen van de abdij									molen
10043	Pelgrim de Bigard Kasteel									donjon & kasteel

Figuur 27. Evaluatie van de vindplaatsen zoals geregistreerd in de Centraal Archeologische Inventaris in een straal van ca. 1.500m rond het plangebied. (bron: www.geo.onroerendergoed.be 06/04/2017).

2.4 Visuele terreininspectie

De visuele terreininspectie uitgevoerd op 10 november 2016 bevestigt de informatie die verkregen werd uit de analyse van landschappelijk en historisch kader. Het perceel is in gebruik als akkerland.

Op het moment van het plaatsbezoek was de akker ingezaaid met groenbemester (Gele mosterd). Momenteel (22/4/2017) is de akker reeds opnieuw ingezaaid.⁹ Het terrein is in de noordelijke helft vrij vlak. Vanaf het midden helt het licht af naar het zuidoosten. (figuur 28 en 29)

Figuur 28. Foto 1 Zicht vanuit het zuidelijk hoekpunt van het betreffende kadastraal perceel. Het perceel was ingezaaid met groenbemester (Gele mosterd). (Foto Triharch 10/11/2016)

Figuur 29. Foto 2 Zicht vanuit het noordelijk hoekpunt van het plangebied. (Foto Triharch 10/11/2016)

2.5 Archeologische verwachting van het plangebied

Het bureauonderzoek heeft aangetoond dat er momenteel geen archeologische sites gekend zijn binnen het plangebied zelf. Archeologische indicatoren, zowel in het plangebied gelegen als in de omgeving van het plangebied, zijn wel aanwezig en kunnen wijzen op de aanwezigheid van archeologische sites (en in voorkomend geval, de karakteristieken) binnen het plangebied.

In het plangebied kunnen steentijd-artefactensites voorkomen. De zuidoostelijke oriëntatie van het plangebied en de nabijheid van de bron van de Elegembeek zijn daarbij positieve indicatoren. De

⁹ Mondelinge mededeling van de heer Martin De Latthauwer (technisch directeur OCMW Brussel).

vaststelling dat dergelijke sites tot nu toe zelden werden aangetroffen in deze regio, maakt de trefkans laag. Maar indien dergelijke sites worden aangetroffen, is de wetenschappelijke waarde (potentieel op kennisvermeerdering) echter hoog.

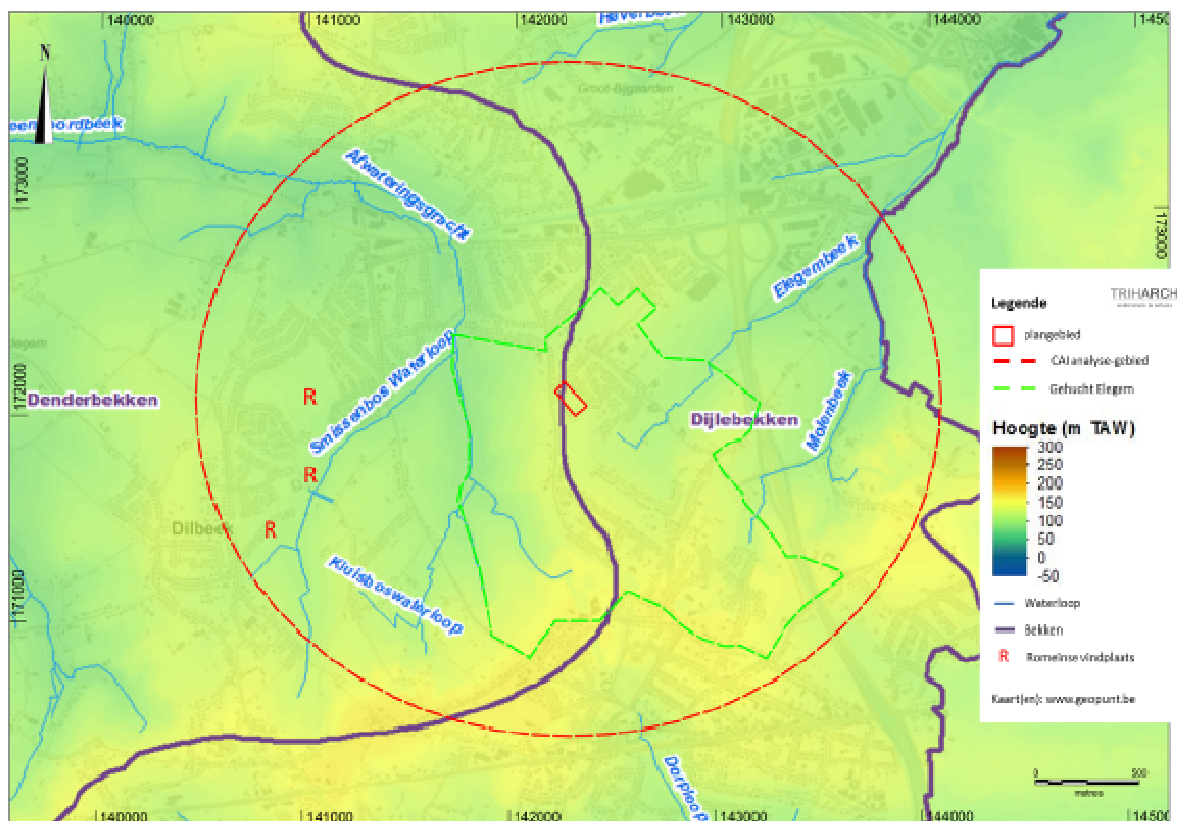
Sporensites (nederzettingen, grafvelden, ...) uit het neolithicum tot de bronstijd kunnen voorkomen in het plangebied. De topografische ligging van het plangebied is ook hier een positieve indicator. Maar sporensites uit deze periodes zijn zelden vastgesteld in deze regio. Hiervoor geldt dus eveneens een lage verwachting, maar een hoog potentieel op kennisvermeerdering.

De verwachting op aanwezigheid van sporensites en sites met vaste structuren (metselwerk) uit de ijzertijd, de Romeinse tijd en de middeleeuwen ligt voor dit plangebied zeer hoog. Hiervoor is de topografische ligging van het plangebied een positieve indicator, meer bepaald:

- de zuidoost georiënteerde helling, aan de voet van (de bron van) de Elegembeek;
- de aanwezigheid van een dries (kruispunt Elegemstraat en Kraaienbroekstraat);
- de afbakening van het gehucht Elegem;
- de nabijheid van het Hof van Elegem, met bewoning aan de buitenzijden van de Elegemstraat en de Kraaienbroekstraat, die mogelijk tot de middeleeuwen opklimt.

In dergelijke landschappelijke posities, kunnen zogenaamde off-site fenomenen voorkomen, zoals archeologische sporen en structuren van perceelgreppels, veldwegen, hooimijten, schuilhokken voor vee, ... uit alle archeologische periodes.

De aanwezigheid van (een deel van) het slagveld uit 1334 in het plangebied, zoals aangeduid op de topografische kaart van België (1881-1904) (zie 2.2.2), kon niet aangetoond worden, maar kan ook niet uitgesloten worden.

Figuur 30. Plan 26 Samenvatting van de archeologische indicatoren voor het plangebied.

2.6 Zones waar geen archeologisch erfgoed aanwezig is of verwacht wordt

Het bureauonderzoek en de visuele terreininspectie geven geen directe aanwijzingen dat er geen archeologisch erfgoed aanwezig geweest is of niet meer aanwezig zou zijn in het plangebied.

Er zijn geen aanwijzingen dat binnen het plangebied zones aanwezig zijn die als verstoord moeten beschouwd worden. Op basis van het bureauonderzoek kan gesteld worden dat het perceel waartoe het plangebied behoort mogelijk tot in de late middeleeuwen als akker in gebruik geweest is en dus waarschijnlijk weinig door menselijke activiteiten verstoord is geweest.

2.7 Impact van de geplande bodemingrepen op het potentieel aanwezig archeologisch bodemarchief

Omwille van de fysisch-geografische context van het plangebied zullen eventueel aanwezige archeologische vindplaatsen al vanaf de onderzijde van de teelaarde voorkomen, wat zich hier normaliter vanaf ca. 30 / 50 cm t.o.v. het huidige maaiveld kan manifesteren. Aangezien de geplande bodemingrepen voor de aanleg van de wegenis en infrastructuur, en de bouw van de woningen dieper ingrijpen dan 50 cm t.o.v. het huidige maaiveld, vormen de geplande bodemingrepen een bedreiging voor het potentieel aanwezig archeologisch bodemarchief in het plangebied.

2.8 Besluit

Op basis van het uitgevoerd bureauonderzoek en visuele terreininspectie is onvoldoende informatie aanwezig over de aan- of afwezigheid van archeologische sites binnen het plangebied en het kennispotentieel. Verder vooronderzoek is dus nodig om een antwoord te kunnen bieden op de doelstellingen van een archeologisch vooronderzoek (zie 1.3.1).

2.9 Samenvatting voor een gespecialiseerd publiek

Naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag voor de realisatie van een verkaveling aan de Kraaienbroekstraat te Dilbeek is de initiatiefnemer in het kader van het Decreet betreffende het Onroerend Erfgoed van 12 juli 2013 verplicht een bekrachtigde archeologienota bij deze stedenbouwkundige vergunningsaanvraag te voegen.

Een archeologienota is het resultaat van een archeologisch vooronderzoek dat minstens bestaat uit een bureauonderzoek, waarvan dit rapport het resultaat is. Tijdens het bureauonderzoek wordt op basis van online beschikbare informatiebronnen en vakliteratuur, een analyse van cartografische bronnen en een visuele terreininspectie, het archeologisch potentieel en waarde van het plangebied ingeschat en de wijze waarop met dit archeologisch potentieel moet omgegaan worden met de bouwwerken.

Het bureauonderzoek voor dit project toont een potentiële aanwezigheid van archeologische sites binnen het plangebied. Maar momenteel is onvoldoende informatie beschikbaar over de aard, de bewaringstoestand en de juiste (diepte)ligging van eventueel aanwezige archeologische sites. Ook is onvoldoende bekend of eventuele historische verstoringen een impact hebben gehad op het potentieel aanwezig (geweest) archeologisch bodemarchief. Bijgevolg kan momenteel nog geen uitspraak gedaan worden over de reële aan- of afwezigheid van archeologische sites en het potentieel (gebrek) aan kennisvermeerdering. Verder vooronderzoek is dus nodig, bestaande uit metaaldetectie en een proefsleuvenonderzoek, om een antwoord te kunnen bieden op de doelstellingen van een archeologisch vooronderzoek (zie 1.3.1)

2.10 Samenvatting voor een niet-gespecialiseerd publiek

Naar aanleiding van een geplande verkaveling aan de Kraaienbroekstraat in Dilbeek is de initiatiefnemer in het kader van het nieuw Decreet betreffende het Onroerend Erfgoed van 12 juli

2013 verplicht een bekrachtigde archeologienota bij deze stedenbouwkundige vergunningsaanvraag te voegen.

Een archeologienota is het resultaat van een archeologisch vooronderzoek dat minstens bestaat uit een bureauonderzoek, waarvan dit rapport het resultaat is. Tijdens het bureauonderzoek wordt op basis van online beschikbare informatiebronnen en vakliteratuur, een analyse van cartografische bronnen en een terreinbezoek, nagegaan of archeologie aanwezig kan zijn op het terrein, wat de waarde ervan zou kunnen zijn en hoe hiermee moet omgegaan worden bij de geplande werken. Het bureauonderzoek voor dit project toont aan dat archeologische sites aanwezig kunnen zijn. Maar momenteel is onvoldoende informatie beschikbaar om uitspraken te doen over de reële aan- of afwezigheid van archeologie en de waarde ervan. Verder vooronderzoek is dus nodig, bestaande uit metaaldetectie en een proefsleuvenonderzoek, om een antwoord te kunnen bieden op die vragen.

3 Bibliografie

3.1 Literatuur

FASTES 1835	s.a., <u>Fastes militaires des belges, ou histoire des guerres, sièges, conquêtes, expéditions et faits d'armes, qui ont illustré la Belgique. Depuis l'invasion de César jusqu'à nos jours.</u> , Brussel, 1835, deel III, p.50-51.
BORREMANS 2015	Borremans, Michael, <u>Geologie van Vlaanderen</u> , Gent, 2015.
MAGERMAN 2016	Magerman, Kristine, <u>Romeinse villadomeinen in de omgeving van de vicus van Asse (onuitgegeven artikel)</u> , Agilas vzw, 2016.
VERBESSELT 1965	Verbesselt, J., <u>Tussen Zenne en Dender V, Het parochiewezen in Brabant tot het einde van de 13e eeuw</u> , 6, Pittem, 1965.
WETERINGS 2016	Weterings, Peter, <u>Het villadomein van Dilbeek – Wolsemveld: stand van zaken van het onderzoek in 2016</u> , in <u>Archeologie 2016 Recent archeologisch onderzoek in Vlaams-Brabant</u> , provincie Vlaams-Brabant, 2016, p.9-11.

3.2 Websites

<https://geo.onroenderfgoed.be>
<https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/38946>
<https://onderzoeksbalans.onroenderfgoed.be/archeologie>
<https://www.cartesius.be>
<http://www.geopunt.be>
<http://www.heemkringbkwobdegem.be/voorstelling/index.php>
<https://www.milieuinfo.be>

4 Bijlagen

4.1 Plannenlijst

Projectcode: 2016K100

Plannenlijst

plan-nummer	type & onderwerp plan	schaal	vervaardiging	datum	metadata
Plan 1	Bestaand omgevingsplan	zie plan	digitaal	zie plan	initiatiefnemer
Plan 2	Nieuw omgevingsplan	zie plan	digitaal	zie plan	initiatiefnemer
Plan 3	Topografische kaart van België (2017) met projectie van het plangebied	zie plan	digitaal	zie plan	www.ngi.be
Plan 4	Kadasterplan met projectie van het plangebied	zie plan	digitaal	zie plan	www.geopunt.be
Plan 5	Bodemgebruikskaart (2001) met projectie van het plangebied	zie plan	digitaal	zie plan	www.geopunt.be
Plan 6	Kleinschalige luchtfoto van 1971 (zomer) met projectie van het plangebied	zie plan	digitaal	zie plan	www.geopunt.be
Plan 7	Kleinschalige luchtfoto van 1979-1990 (zomer) met projectie van het plangebied				www.geopunt.be
Plan 8	Middenschalige luchtfoto van 2015 (zomer) met projectie van het plangebied	zie plan	digitaal	zie plan	www.geopunt.be
Plan 9	Middenschalige luchtfoto van 2015 (winter) met projectie van het plangebied	zie plan	digitaal	zie plan	www.geopunt.be
Plan 10	Tertiair geologische kaart met projectie van het plangebied	zie plan	digitaal	zie plan	www.geopunt.be
Plan 11	Quartaire geologische kaart met projectie van het plangebied	zie plan	digitaal	zie plan	www.geopunt.be
Plan 12	Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen (terreinmodel) en Hydrologische kaart met projectie van het plangebied	zie plan	digitaal	zie plan	www.geopunt.be
Plan 13	Noordwest-zuidoost geïoriënteerde terreindoorsnede van het plangebied	zie plan	digitaal	zie plan	www.geopunt.be
Plan 14	Bodemkaart van België met projectie van het plangebied	zie plan	digitaal	zie plan	www.geopunt.be
Plan 15	Bodemerosiekaart (2017) met projectie van het plangebied	zie plan	digitaal	zie plan	www.geopunt.be
Plan 16	Kaart van Ferraris (1771-1778) met projectie van het plangebied	zie plan	digitaal	zie plan	www.geopunt.be
Plan 17	Atlas der Buurtwegen (1841) met projectie van het plangebied	zie plan	digitaal	zie plan	www.geopunt.be
Plan 18	Kaart van Vander Maelen (1846-1854) met projectie van het plangebied	zie plan	digitaal	zie plan	www.geopunt.be
Plan 19	Kaart van Popp (1842-1879) met projectie van het plangebied	zie plan	digitaal	zie plan	www.geopunt.be
Plan 20	Topografische kaart van België (1860-1873) met projectie van het plangebied	zie plan	digitaal	zie plan	www.cartesius.be
Plan 21	Topografische kaart van België (1881-1904) met projectie van het plangebied	zie plan	digitaal	zie plan	www.cartesius.be
Plan 22	Topografische kaart van België (1883-1939) met projectie van het plangebied	zie plan	digitaal	zie plan	www.cartesius.be
Plan 23	Topografische kaart van België (1952-1969) met projectie van het plangebied	zie plan	digitaal	zie plan	www.cartesius.be
Plan 24	Topografische kaart van België (1961-1989) met projectie van het plangebied	zie plan	digitaal	zie plan	www.cartesius.be
Plan 25	Archeologische vindplaatsen in de omgeving van het plangebied	zie plan	digitaal	zie plan	www.geo.onroerenderfgoed.be; www.geopunt.be
Plan 26	Samenvatting van de archeologische indicatoren voor het plangebied	zie plan	digitaal	zie plan	www.geopunt.be
Plan 27	Afbakening van het archeologisch onderzoeksgebied en oriëntatie van de proefsleuven	zie plan	digitaal	zie plan	www.geopunt.be

4.2 Fotolijst

Projectcode: 2016K100

Fotolijst

fotonummer	type foto	vervaardiging	datum
Foto 1	Zicht vanuit het zuidelijk hoekpunt van het betreffende kadastraal perceel. Het perceel was ingezaaid met groenbemester (Gele mosterd).	digitaal	10/11/2016
Foto 2	Zicht vanuit het noordelijk hoekpunt van het plangebied	digitaal	10/11/2016